

Τρικυμία στον ορίζοντα στις σχέσεις Τουρκίας και Δύσης

Description

Luigi Scazzieri*

Οι αντιρρήσεις της Τουρκίας για την ένταξη της Φινλανδίας και της Σουηδίας στο NATO έχουν θέσει στο επίκεντρο τον ρόλο της Άγκυρας στη συμμαχία. Ακόμη και αν βρεθεί ένας συμβιβασμός, οι σχέσεις της Τουρκίας με την Ευρώπη και τις ΗΠΑ θα παραμείνουν δύσκολες.

Όταν ο Βλαντιμίρ Πούτιν ξεκινούσε την εισβολή του στην Ουκρανία τον Φεβρουάριο, διαφάνηκε ότι μια απροσδόκητη συνέπειά της, θα μπορούσε να ήταν η βελτίωση των σχέσεων μεταξύ της Τουρκίας και των συμμάχων της. Σε εκείνο το σημείο, οι σχέσεις των μερών ξεπάγνωναν μετά το χαμηλό σημείο που είχαν φτάσει το 2020, όταν οι έρευνες της Άγκυρας για υδρογονάνθρακες στα θαλάσσια ύδατα κοντά στην Ελλάδα και την Κύπρο δημιουργούσαν υψηλές εντάσεις. Το 2021, η Τουρκία υιοθέτησε μια πιο διαλλακτική εξωτερική πολιτική, τερμάτισε τις ερευνητικές της δραστηριότητες, προσπαθώντας να βελτιώσει τις σχέσεις της με την ΕΕ και τις ΗΠΑ, καθώς και με χώρες της περιοχής, όπως τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, το Ισραήλ και τη Σαουδική Αραβία.

Η ρωσική απειλή φαινόταν πιθανό ότι θα ενίσχυε αυτή την αποκλιμάκωση και θα έσπρωχνε την Τουρκία και τους δυτικούς συμμάχους της πιο κοντά. Η Άγκυρα καταδίκασε σθεναρά την εισβολή της Ρωσίας και ενώ δεν εφάρμοσε τις κυρώσεις, παρείχε στην Ουκρανία πολύτιμη στρατιωτική υποστήριξη με τη μορφή των drones Bayraktar. Διευκόλυνε επίσης τις συνομιλίες μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας. Η Άγκυρα εμπόδισε τη διέλευση ρωσικών στρατιωτικών πλοίων από τα τουρκικά στενά και απέκλεισε από τον εναέριο χώρο της ρωσικά αεροσκάφη που μετέφεραν στρατιωτικό

προσωπικό στη Συρία. Οι δυτικοί ηγέτες τόνισαν τον σημαντικό ρόλο της Τουρκίας ως συμμάχου στο NATO και η Τουρκία ξεκίνησε εκ νέου συνομιλίες με τη Γαλλία και την Ιταλία για την από κοινού παραγωγή ενός συστήματος αεράμυνας. Η κυβέρνηση Μπάιντεν προχώρησε στην προσπάθεια να εξασφαλίσει την έγκριση του Κογκρέσου για την πώληση πυραύλων στην Τουρκία, μαζί με αναβαθμίσεις για τα τουρκικά μαχητικά F-16. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Γάλλος πρόεδρος Εμμανουέλ Μακρόν πρότεινε σχέδιο για κοινή επιχείρηση με την Τουρκία και την Ελλάδα για την εκκένωση της Μαριούπολης - κάτι που ήταν ιδιαίτερα εντυπωσιακό, δεδομένου ότι η Γαλλία και η Ελλάδα ήταν μεταξύ των χωρών της ΕΕ που είχαν τις χειρότερες σχέσεις με την Τουρκία.

Ακολούθησε η δήλωση του Τούρκου προέδρου Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν ότι η Τουρκία δεν υποστηρίζει την ένταξη της Φινλανδίας και της Σουηδίας στο NATO. Επειδή η ένταξη στη συμμαχία απαιτεί ομοφωνία, η διαδικασία βρίσκεται πλέον σε αναμονή. Η Τουρκία έχει διατυπώσει μια σειρά από παράπονα σε σχέση με την ένταξη της Φινλανδίας και της Σουηδίας. Το κυριότερο είναι ότι οι δύο χώρες, αλλά κυρίως η Σουηδία, έχουν δείξει ανοχή στις δραστηριότητες του Κουρδικού Εργατικού Κόμματος (PKK), μιας ομάδας που διεξάγει ένοπλη εξέγερση κατά του τουρκικού κράτους από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 και το οποίο η ΕΕ και οι ΗΠΑ χαρακτηρίζουν τρομοκρατική οργάνωση. Η Άγκυρα κατηγορεί επίσης τη Σουηδία και τη Φινλανδία ότι ανέχονται τις δραστηριότητες των υποστηρικτών του εξόριστου κληρικού Φετουλάχ Γκιουλέν, τους οποίους η Τουρκία θεωρεί επίσης τρομοκράτες. Η Άγκυρα παραπονιέται ακόμα ότι Σουηδοί αξιωματούχοι συναντήθηκαν με εκπροσώπους του YPG - κουρδικών στρατιωτικών ομάδων της Συρίας. Για να εγκαταλείψει την αντίθεσή της στην ένταξη της Φινλανδίας και της Σουηδίας στο NATO, η τουρκική κυβέρνηση θέλει οι δύο χώρες να τηρήσουν πιο σκληρή στάση απέναντι στο PKK και συνεργαζόμενες οργανώσεις, και να τερματίσουν το εμπόριο όπλων κατά της Τουρκίας.

Η στάση της Τουρκίας μπορεί εν μέρει να εξηγηθεί από την εσωτερική της πολιτική κατάσταση. Οι επόμενες εκλογές πρέπει να διεξαχθούν πριν από τον Ιούνιο του 2023 και η δημοτικότητα της κυβέρνησης έχει πέσει, κυρίως λόγω οικονομικών δεδομένων. Οι αιτήσεις ένταξης στο NATO, δίνουν στον Ερντογάν ένα μοχλό πίεσης, και δεν αποτελεί έκπληξη ότι τις χρησιμοποιεί για να αναδείξει τη σημαντικότητά του και να βελτιώσει την εικόνα του στο εσωτερικό της χώρας. Η στάση της Τουρκίας μπορεί επίσης να είναι ένας τρόπος για να αποσπάσει παραχωρήσεις από τις ΗΠΑ σε άλλα θέματα. Για την Τουρκία, η αμερικανική στρατιωτική υποστήριξη προς τις κουρδικές στρατιωτικές δυνάμεις στη Συρία (YPG), αποτελεί τεράστιο ζήτημα. Η κυβέρνηση Μπάιντεν αποφάσισε πρόσφατα, οι κυρώσεις που έχει επιβάλει για τις ξένες επενδύσεις στη Συρία δεν θα ισχύουν για τις περιοχές που βρίσκονται υπό τον έλεγχο των Συριακών Δημοκρατικών

Δυνάμεων στο βόρειο τμήμα της χώρας, και η Άγκυρα φοβάται ότι αυτό θα συμβάλει στην εδραίωση της επιρροής τους. Οι πωλήσεις όπλων αποτελούν επίσης ένα ζήτημα. Ο Ερντογάν ενδεχομένως να υπολογίζει ότι, καθυστερώντας την ενταξιακή διαδικασία, η Τουρκία θα μπορεί να ασκήσει πίεση σε ένα σκεπτικιστικό Κογκρέσο για να εγκρίνει την πώληση τόσο ενός εκσυγχρονιστικού πακέτου για τα τουρκικά F-16 όσο και αναβαθμισμένων F-16.

Δεν θα είναι εύκολο να βρεθεί ένας συμβιβασμός που θα είναι αποδεκτός από τη Σουηδία και τη Φινλανδία, και θα αντιμετωπίζει τις ανησυχίες της Άγκυρας. Τόσο η Σουηδική όσο και η φινλανδική κυβέρνηση πιθανόν να μην είναι πρόθυμες να προσφέρουν ουσιαστικές παραχωρήσεις στην Τουρκία. Ομοίως, και η Ουάσιγκτον να μην είναι πρόθυμη να κάνει όλες τις παραχωρήσεις που επιδιώκει η Άγκυρα. Η έγκριση των πωλήσεων όπλων εναπόκειται στο Κογκρέσο, και δεν υπάρχουν πολλές ενδείξεις ότι οι ΗΠΑ είναι πρόθυμες να σταματήσουν να υποστηρίζουν τις κουρδικές στρατιωτικές δυνάμεις (YPG) στη Συρία, επειδή θεωρούν την οργάνωση ως μια σημαντική γραμμή άμυνας ενάντια σε μια πιθανή αναβίωση του Ισλαμικού Κράτους και ενάντια στην Ιρανική επιρροή στη Συρία. Φυσικά, η Τουρκία μπορεί τελικά να συμβιβαστεί με κάποιες σχετικά μικρές παραχωρήσεις. Αλλά δεν υπάρχει καμία εγγύηση ότι μπορεί να βρεθεί ένας γρήγορος συμβιβασμός, καθώς ο Ερντογάν μπορεί να υπολογίζει ότι λίγα έχει να χάσει και περισσότερο να ωφεληθεί από την επιμήκυνση της διαμάχης. Και δεν είναι καθόλου βέβαιο ότι η Άγκυρα θα συμβιβαστεί τελικά. Η Τουρκία αισθάνεται εδώ και καιρό ότι οι σύμμαχοί της δεν λαμβάνουν αρκετά σοβαρά υπόψη τις ανησυχίες της για την ασφάλειά της και δυσανασχετεί. Η απόφαση της Τουρκίας να αγοράσει το ρωσικό σύστημα αεράμυνας S-400 παρά την αργότερα θεσμοθετημένη απειλή των ΗΠΑ για περιορισμούς στις πωλήσεις όπλων προς την Τουρκία δείχνει ότι η ανάληψη κόστους δεν είναι απαραίτητα αποτρεπτική για τον Ερντογάν.

Εάν δεν βρεθεί σύντομα ένας συμβιβασμός, η ένταξη της Φινλανδίας και της Σουηδίας στο NATO θα καθυστερήσει και οι σχέσεις μεταξύ της Τουρκίας και των συμμάχων της θα υποφέρουν. Πιθανό να υπάρξει πολύ λίγη κατανόηση για τη θέση της Άγκυρας και πολλοί σύμμαχοι θα θεωρήσουν ότι οι ενέργειες της Τουρκίας είναι προς όφελος της Ρωσίας. Η πρόσφατη αποκλιμάκωση των σχέσεων θα εξανεμισθεί και η Τουρκία θα απομονωθεί περισσότερο εντός του NATO. Οι εκκλήσεις για την αναστολή του καθεστώτος της Τουρκίας ως υποψήφιας προς ένταξη στην ΕΕ είναι πιθανό να γίνουν πιο δυνατές σε ορισμένες κυβερνήσεις της ΕΕ. Ορισμένες φωνές, τόσο στην ΕΕ όσο και στις ΗΠΑ, ίσως ζητήσουν ακόμη και την αναστολή της Τουρκίας από το NATO, παρόλο που δεν υπάρχει κανένας μηχανισμός για κάτι τέτοιο. Ταυτόχρονα, αυτές οι εξελίξεις θα ενισχύσουν το αντιδυτικό συναίσθημα στην Τουρκία και πολλοί Τούρκοι θα κατηγορήσουν

τη Δύση για δύο μέτρα και δύο σταθμά, επισημαίνοντας πώς η Ελλάδα εμπόδισε την αίτηση της ΠΓΔΜ για ένταξη στο ΝΑΤΟ μέχρι η χώρα να αλλάξει το όνομά της σε Βόρεια Μακεδονία.

Ακόμη και αν τελικά βρεθεί ένας συμβιβασμός, οι σχέσεις μεταξύ της Τουρκίας και των συμμάχων της θα παραμείνουν δύσκολες. Οι περισσότεροι Τούρκοι εξακολουθούν να πιστεύουν ότι η Δύση δεν λαμβάνει αρκετά σοβαρά υπόψη τις ανησυχίες τους για την ασφάλεια σχετικά με το ΡΚΚ. Εν τω μεταξύ, οι εσωτερικές και εξωτερικές πολιτικές της Τουρκίας θα συνεχίσουν να περιπλέκουν τις σχέσεις με πολλές ευρωπαϊκές χώρες και τις ΗΠΑ. Η ΕΕ και οι ΗΠΑ θα συνεχίσουν να διαμαρτύρονται για την επιδείνωση της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου στην Τουρκία, εξοργίζοντας την Άγκυρα. Και θα υπάρξουν επίσης εντάσεις στην εξωτερική πολιτική, ιδίως δεδομένου ότι ο Ερντογάν μπορεί να μπει στον πειρασμό να υιοθετήσει μια όλο και πιο δυναμική στάση καθώς πλησιάζουν οι επόμενες εκλογές, για να εδραιώσει τη βάση του και να προσπαθήσει να διασπάσει την αντιπολίτευση. Είναι εύκολο να φανταστεί κανείς νέες εντάσεις στο Αιγαίο και την ανατολική Μεσόγειο. Η Άγκυρα έχει σταματήσει προς το παρόν τις θαλάσσιες εξερευνήσεις της, αλλά δεν έχει εγκαταλείψει τις διεκδικήσεις της και θα μπορούσε να συνεχίσει τις εξερευνήσεις ανά πάσα στιγμή. Οι διαφωνίες για τον εναέριο χώρο με την Ελλάδα παραμένουν ένα ζήτημα και έχουν αναζωπυρωθεί τους τελευταίους μήνες.

Οι προσπάθειες της Τουρκίας να προωθήσει μια λύση δύο κρατών στην Κύπρο, με ένα ξεχωριστό κράτος για τους Τουρκοκύπριους, θα συνεχίσουν να είναι επίσης αμφιλεγόμενες. Οι Ευρωπαίοι και οι ΗΠΑ θεωρούν ότι αυτή η πολιτική υπονομεύει την εγκεκριμένη από τον ΟΗΕ έννοια της “διζωνικής δικοινοτικής ομοσπονδίας”. Επιπλέον, οι στρατιωτικές επιχειρήσεις της Τουρκίας στο Ιράκ, τη Λιβύη και τη Συρία, θα συνεχίσουν να προκαλούν προστριβές με πολλές χώρες της ΕΕ, συχνά δε και με τις ΗΠΑ. Τέλος, η σχέση της Τουρκίας με τη Ρωσία είναι πιθανό να προκαλέσει αυξανόμενη ένταση. Όσο περισσότερο αυστηροποιείται το δυτικό καθεστώς κυρώσεων κατά της Ρωσίας, τόσο περισσότερο η προσοχή είναι πιθανό να στραφεί στους οικονομικούς και πολιτικούς δεσμούς της Τουρκίας με τη Μόσχα. Οι ΗΠΑ θα μπορούσαν να ασκήσουν σημαντική πίεση στην Άγκυρα να ευθυγραμμιστεί με τις δυτικές κυρώσεις ή να επιβάλουν δευτερογενείς κυρώσεις, οι οποίες θα επιτείνουν τις οικονομικές δυσκολίες της Τουρκίας.

Καθώς πλησιάζουν οι επόμενες τουρκικές εκλογές, το ερώτημα που αντιμετωπίζουν οι φορείς πολιτικής στη Δύση, είναι κατά πόσο οι εντάσεις με την Τουρκία έχουν τις ρίζες τους στις ιδιαιτερότητες της κυβέρνησης Ερντογάν ή είναι πιο βαθιά ριζωμένες. Εάν η συμμαχία της αντιπολίτευσης κερδίσει τις επόμενες εκλογές και ενισχύσει τα δικαιώματα και τις ελευθερίες, όπως λέει ότι θέλει να κάνει, θα υπάρξουν λιγότερες

εντάσεις με την Ευρώπη και τις ΗΠΑ. Αυτό θα μπορούσε να προσδώσει θετική δυναμική στις σχέσεις μεταξύ της Τουρκίας και των δυτικών συμμάχων της. Αλλά οι δυτικοί φορείς δε μπορούν να υποθέσουν εκ προοιμίου ότι οι εντάσεις θα εξαφανιστούν. Η στάση της Τουρκίας σε θέματα όπως η Κύπρος ή οι διαφορές με την Ελλάδα είναι απίθανο να αλλάξει κατά πολύ. Και οι δημοσκοπήσεις δείχνουν ότι η δυσπιστία απέναντι στη Δύση είναι ευρέως διαδεδομένη στην Τουρκία. Μια έρευνα για το Γερμανικό Marshall Fund τον Απρίλιο διαπίστωσε ότι το 58% των Τούρκων βλέπουν τις ΗΠΑ ως “τη μεγαλύτερη απειλή για τα εθνικά συμφέροντα της Τουρκίας”. Η γνώμη απέναντι στην Ευρώπη είναι παρόμοια αρνητική, με το 70% των Τούρκων να πιστεύει ότι “η Ευρώπη έχει βοηθήσει στην ενίσχυση αποσχιστικών οργανώσεων όπως το PKK”. Δεν θα είναι εύκολο για τους δυτικούς ηγέτες να αλλάξουν αυτές τις αντιλήψεις. Όσο η κοινή γνώμη παραμένει εχθρική προς τη Δύση, η πολιτική συνοχή του NATO θα βρίσκεται σε κίνδυνο.

*Ο Luigi Scazzieri είναι Ανώτερος Ερευνητής στο Κέντρο για την Ευρωπαϊκή Μεταρρύθμιση (Centre for European Reform - CER). Το άρθρο δημοσιεύθηκε στην ιστοσελίδα του Κέντρου <https://www.cer.eu/insights/turbulence-ahead-turkey-and-west>. Δημοσιεύεται στο Blog της Εταιρείας Κυπριακών Οικονομικών Μελετών (Cyprus Economic Society) με άδεια του συγγραφέα. Η μετάφραση στα ελληνικά έγινε από την Εταιρεία Κυπριακών Οικονομικών Μελετών.